

Industrial characteristics in Slovak districts of Slovak-Ukrainian frontier area

Charakteristika priemyslu v slovenských okresoch slovensko-ukrajinského pohraničia

Martin ANGELOVIČ

Prešovská univerzita, angelovic.martin@gmail.com

Abstract

The main theme of the paper is the evaluation of the industry development in Slovak bordering districts located at the Slovak-Ukrainian border. The industry development assesment is being based on the freely available industry takings data, the number of the employees, the overall number of the enterprises and the average salary in years 2003-2009. We also focus on the industry role and position in the selected districts within the frame of larger administrative regions of the SR. We also analyse the area's bordering position impact on the industry development in the selected region.

Keywords: borderland, industry, takings, salary

Klíčová slova: pohraničí, průmysl, tržba, mzda,

1. Úvod

Slovensko ukrajinské pohraničie je z hľadiska priemyslu dlhodobo poddimenzovaným regiónom, ktorý v období transformácie po roku 1989 zaznamenal hlboký prepád. Cieľom príspevku je zhodnotiť vývoj priemyslu v Slovenských prihraničných okresoch v ostatných rokoch a pokúsiť sa nájsť príčiny ako aj možné riešenia nepriaznivého stavu priemyslu v tomto regióne. Príspevok je čiastkovým výstupom výskumu autora, ktorý sa venuje problematike prihraničných oblastí a kvality života. Pri analýze ukazovateľov sme čerpali informácie zo štatistických bulletinov vydávaných Štatistickým úradom Slovenskej republiky.

2. Vymedzenie regiónu

Za pohraničný (prihraničný) región sa považuje územie, ktoré ma bezprostredný kontakt s hranicou iného štátu. Je potrebné rozlišovať medzi pohraničným a prihraničným územím. Nakoľko sa venujeme len jednej strane hranice, budeme používať termín prihraničie. Najčastejšie sa používajú dve základné kritéria pre presné vymedzenie prihraničného regiónu - priestorové a funkčné kritérium.

Priestorové kritérium – vychádza zo vzdialenosti, resp.

časovej dostupnosti územia od hranice. V praxi sa najčastejšie pri tomto type vyčleňovania používajú hranice územno-správnych jednotiek, teda pás okresov v priamom kontakte s hranicou (Rajčáková, 2005).

Funkčné kritérium – za hlavné kritérium vyčlenenia sa považuje spätosť regiónu s územím na druhej strane hranice. Pri tomto type vyčleňovania neexistujú žiadne ostré hranice prihraničného regiónu a dôraz sa kladie na vplyv hranice na prihraničné územie (Rajčáková, 2005).

Pri realizácii nášho výskumu sme prihraničný región vyčlenili na základe priestorového kritéria z dôvodu zberu potrebných štatistických údajov. Štatistický úrad Slovenskej republiky vykazuje údaje o priemysle na základe administratívneho členenia SR. Za základnú jednotku nášho členenia sme určili okresy, ktoré majú spoločnú hranicu s Ukrajinou. V Prešovskom samosprávnom kraji je to okres Snina, v Košickom samosprávnom kraji sú to okresy Sobrance, Michalovce a Trebišov. Celková rozloha nami vyčleneného prihraničného regiónu je 3435,2 km² a žije v ňom 276 654 obyvateľov. Počet obcí predstavuje 241, z toho je 9 zo štatútom mesta. Priemerná hustota zaľudnenia predstavuje 80,5 obyvateľa na km².

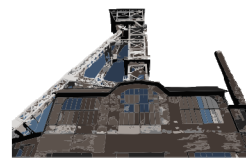
Tabuľka č. 1 Základné údaje o regióne

Názov okresu	Michalovce	Snina	Sobrance	Trebišov	Spolu
Rozloha (km ²)	1018,6	804,8	538,2	1073,8	3435,4
Počet obyvateľov	109 807	38 650	23 214	104 983	276 654
Počet obcí	78	34	47	82	241
Počet miest	3	1	1	4	9

Zdroj: ŠÚ SR

Prihraničné okresy slovensko-ukrajinskej hranice majú

v rámci priemyslu Slovenska marginálnu polohu. Tento

nepriaznivý stav sa postupne začal meniť k lepšiemu, ale nástup hospodárskej krízy zastavil pozitívne trendy vo vývoji priemyslu a nastáva stagnácia až prepád hospodárskych výsledkov.

Priemysel prihraničných okresov budeme hodnotiť na základe voľne dostupných štatistických informácií získaných zo Štatistického úradu SR a vykazovaných za okresy. Prvým indikátorom, ktorému sa budeme venovať sú tržby za vlastné výkony a tovar v priemysle.

3. Tržby za vlastné výkony a tovar

Tabuľka č. 2 Tržby za vlastné výkony a tovar (v tis. Sk)

Názov okresu	Rok						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Michalovce	15 085 711	14 500 969	16 139 580	17 643 685	17 772 383	17 206 845	13 671 178
Snina	1 845 458	1 670 417	1 601 058	1 648 324	1 701 493	2 597 092	2 022 757
Sobrance	-	-	-	-	-	-	96
Trebišov	2 113 008	2 546 443	2 384 778	2 589 539	2 864 781	3 670 906	2 986 344
Spolu	19 044 177	18 717 829	20 125 416	21 881 548	22 338 657	23 474 843	18 682 384

Zdroj: ŠÚ SR

Najväčšie tržby za vlastné výkony a tovar sú v okresoch Michalovce a Trebišov. Je to logické nakoľko spomínané okresy majú najvyšší počet obyvateľov a ich centrá, teda okresné mestá, sú v nami vymedzenej zóne najľudnatejšie. Michalovce však výrazne dominujú a aj napriek tomu, že veľkosťou a počtom obyvateľov sú s Trebišvom takmer identické, prevyšujú ho štvornásobne. Údaje za okres Sobrance chýbajú za veľmi dlhé časové obdobie. Prvý údaj je uvedený až za rok 2009, ale vzhľadom na jeho veľkosť k ostatným je zanedbateľný. Podstatnejšie je všimnúť si stúpajúcu tendenciu celkových tržieb vo všetkých okresoch od roku 2005. V tomto období zaznamenávali aj prihraničné okresy výrazný rast ekonomiky, ktorý bol zastavený až nástupom hospodárskej krízy v roku 2009.

Tržby za vlastné výkony a tovar zahŕňajú hodnotu predaných výrobkov a služieb z vlastnej výroby a obchodného tovaru, určených pre tuzemských aj zahraničných odberateľov. Uvádzajú sa bez dane z pridanej hodnoty a bez spotrebnej dane. Zahŕňala hodnotu všetkých dohotovených výrobkov a polotovarov vyrobených v podniku z vlastných surovín a materiálov, hodnotu priemyselných prác výrobného charakteru a priemyselných výkonov.
(http://enviroportal.sk/pdf/indikatory/0030/3046/01_IL_PRIEM_Trzby.pdf)

Zaujímavé je porovnanie rastu k predchádzajúcemu roku. V tabuľke č. 3 je znázornený rast tržieb v skúmaných okresoch v porovnaní s celou SR. Rast sa vo všeobecnosti oneskoruje, hoci zaznamenávame aj výrazné kladné odchýlky spôsobené príchodom investorov v oblasti priemyslu. Sobrance, ako jediný prihraničný okres, zaznamenal v roku 2009 rast tohto ukazovateľa aj napriek trvajúcej hospodárskej kríze. Tento jav môžeme pripísať úspešnému pôsobeniu viacerých dobre etablovaných firiem v okrese. Za zmienku tiež stojí výrazne vysoký prírastok v roku 2008 za okres Snina. Oproti predchádzajúcemu roku dosiahol výsledok lepší o viac ako 60%! Autorovi nie sú známe dôvody tohto vysokého rastu.

Tabuľka č. 3 Tržby za vlastné výkony a tovar (rovnaké obdobie minulého roka 100)

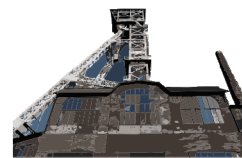
Územie	Rok						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Michalovce	85,8	94,0	109,9	105,8	101,0	93,1	81,8
Snina	102,5	89,7	94,9	97,7	101,8	160,2	82,9
Sobrance	-	-	-	-	-	109,9	110,5
Trebišov	88,1	119,4	91,5	105,7	109,5	123,2	78,9
SR	111,8	106,9	105,3	114,5	115,6	103,6	82,0

Zdroj: ŠÚ SR

4. Tržby z predaja na vývoz

Tržby z predaja na vývoz sú v našom krátkom exkurze druhým indikátorom hodnotenia stavu priemyslu v oblasti. Tento indikátor zahŕňajú tržby za predaj

vlastných výrobkov a služieb a obchodného tovaru zahraničným odberateľom. (Štatistický bulletin Prešov 2003) Uvádza teda veľkosť prepojenia priemyslu okresov na zahraničné trhy.

Tabuľka č. 4 Tržby z predaja na vývoz (v tis. Sk)

	<i>Rok</i>						
	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Michalovce	10 279 101	9 637 541	11 204 963	13 472 729	13 543 874	12 320 029	9 592 118
Snina	1 023 097	1 105 459	795 175	740 565	754 418	1 174 977	961 484
Sobrance	-	-	-	-	-	24 386	31 896
Trebišov	698 299	940 303	978 671	1 301 432	1 478 620	1 403 573	840 515
% z celkových tržieb	63,01	62,41	64,48	70,90	70,62	63,86	61,15

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty

Ako celá slovenská ekonomika, tak aj priemysel skúmaných okresov je ladený exportne. Medzi rokmi 2005 až 2008 sa export zvyšoval. Po nástupe hospodárskej krízy v roku 2008 je badateľný výrazný prepád podielu exportu na celkových tržbách, čo samozrejme súvisí s prepadom hospodárstva v celosvetovom a hlavne Európskom meradle. Index vývoja tohto ukazovateľa vykazuje výrazné rozdiely medzi jednotlivými rokmi. Okres Snina zaznamenal v roku 2008 nárast tržieb až o 60 % a okres Sobrance zaznamenal rast o 30 % ešte aj v roku 2009! Dôvody

takýchto výchyliet môžu spočívať v celkovo malom objeme tržieb, kde jeden vydarený veľký obchod zvýši index celému okresu, alebo príchodu či odchodu strategických investorov. Najvyššie hodnoty ukazovateľa vykazuje okres Michalovce, ktorý výrazne prevyšuje ostatné skúmané okresy. Priemysel všetkých skúmaných okresov je ladený výrazne proexportne. Podiel zahraničných obchodov zaznamenal rast v časoch rozvoja ekonomiky no bol výrazne zasiahnutý hospodárskou krízou. Priemysel v oblasti sa viac zamerlal na domáci trh.

Tabuľka č. 5 Tržby z predaja na vývoz (rovnaké obdobie minulého roka 100)

<i>Názov okresu</i>	<i>Rok</i>						
	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Michalovce	90,0	91,3	114,8	115,2	101,0	87,8	81,0
Snina	96,9	107,8	72,2	92,4	99,1	160,2	87,4
Sobrance	-	-	-	-	-	116,0	130,8
Trebišov	103,2	133,3	97,4	129,6	113,3	92,3	59,8

Zdroj: ŠÚ SR

5. Priemerný evidenčný počet zamestnancov

Do evidenčného počtu zamestnancov sa zahŕňajú všetci stáli aj dočasní zamestnanci (bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť), ktorí sú v pracovnom, služobnom, štátnozamestnaneckom alebo členskom pomere (kde

súčasťou členstva je tiež pracovný vzťah) k organizácii, ako aj volení funkcionári, ktorí nevykonávajú činnosť v pracovnom pomere. Priemerný evidenčný počet zamestnancov sa potom vypočíta ako priemer za jednotlivé mesiace. (ŠÚ SR)

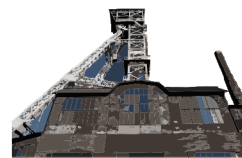
Tabuľka č. 6 Priemerný evidenčný počet zamestnancov

<i>Názov okresu</i>	<i>Rok</i>						
	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Michalovce	7 337	6 428	6 945	6 859	6 502	6 697	6 167
Snina	3 197	2 751	2 823	2 741	2 585	2 637	1 288
Sobrance	-	-	-	-	-	77	94
Trebišov	1 999	1 920	2 149	2 293	3 016	2 695	1 763

Zdroj: ŠÚ SR

Najvyšší počet zamestnancov v priemysle dosahuje okres Michalovce. V roku 2003 pracovalo v priemysle tohto

okresu 13,3% jeho ekonomicky aktívnych obyvateľov (EAO), čo je však menej ako v okrese Snina, kde

v danom roku pracovalo v priemysle až 16,8% EAO. Okres Snina dosahuje najvyššie podiely počtu zamestnancov v priemysle až do roku 2009 kedy dosahuje už iba 7,1% EAO a zaznamenáva najvyšší prepád v regióne. Naproti tomu sa situácia v okrese Michalovce vyvíja priaznivejšie a podiel zamestnaných v priemysle dosahuje aj v roku 2009 12,8% EAO. V okresoch Trebišov a Medzilaborce je podiel pracujúcich v priemysle zanedbateľný. Za povšimnutie stojí nárast zamestnanosti v priemysle v okrese Medzilaborce. Hoci ide o nízke hodnoty môžeme to považovať za nástup pozitívneho trendu postupného rozvoja priemyslu, pretože rast, hoci len mierny, bol zaznamenaný aj napriek trvajúcej hospodárskej kríze.

6. Priemerná mesačná nominálna mzda

Tabuľka č. 6 Priemerná mesačná nominálna mzda

Názov okresu	Rok						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Michalovce	14 166	14 694	15 768	16 926	17 800	18 341	18 414
Snina	10 374	11 551	11 069	12 469	12 405	13 485	14 136
Sobrance	-	-	-	-	-	10 844	10 051
Trebišov	10 421	11 526	11 196	12 240	12 220	13 187	14 695

Zdroj: ŠÚ SR

7. Zhodnotenie a návrh rozvoja

Priemysel skúmaných prihraničných okresov slovensko-ukrajinského pohraničia sa v posledných rokoch začal rozvíjať. Nasvedčujú tomu stúpajúce tendencie v nami vybraných ukazovateľoch. Bohužiaľ je tento nástup oneskorený a nastáva iba ako sekundárny jav rozvoja celého územia Slovenska.

Dôležitými prekážkami v pokračovaní rozvoja priemyslu v území sa stala hospodárska kríza a zostrenie režimu na slovensko-ukrajinskej hranici po vstupe Slovenska do Schengenského priestoru. Rozvoju bránia aj procesy týkajúce sa celého územia Slovenska ako napr. rozdrobenosť pozemkov a nejasné majetkové pomery, nízka úroveň spolupráce na regionálnej úrovni, slabá podpora štátu pri rozvoji poddimenzovaných území a nízka úroveň infraštruktúry. Aj napriek spomenutým nedostatkom, dokázalo územie pritiahnúť viacerých strategických investorov. Podarilo sa mu to najmä pre nízku úroveň mzdy a nižším celkovým nákladom na prácu, dobrým skúsenostiam s už realizovaných investícií a kvalitou a výkonom tunajších pracovníkov.

Pri návrhu rozvoja územia je podľa nás nutné si uvedomiť špecifické postavenie regiónu. Autor chápe územie ako samostatný celok, ktorý by si zasluhoval vlastnú stratégiu rozvoja, ktorá by mala obsahovať sektorové stratégie so zvláštnym postavením stratégie rozvoja priemyslu. Blízkosť silnej bariéry, hranice

Priemerné mesačné mzdy sú vypočítané sprimerovaním súčtu celkovej mesačnej mzdy na mesačnej báze a jeho vydelením priemernou dennou úrovňou zamestnanosti počas štvrťroka. Údaje sú zverejňované ako priemerné hrubé nominálne mesačné mzdy. (<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1700#iV>) Mzda je posledným ukazovateľom priemyslu, ktorý budeme v nami vyčlenenom regióne hodnotiť.

Priemerná mesačná nominálna mzda v skúmanom území zaostáva počas celého obdobia nie len za priemerom Slovenska, ale aj za priemerom krajov. Najvyššie mzdy sú v okrese Michalovce a najnižšie v Sobranciach, kde nedosahujú ani polovicu priemeru za kraj! Snáď jediným pozitívom je stúpajúca tendencia mzdy (až ma maličké výnimky) počas celého obdobia.

Schengenského priestoru, stavia územie prihraničných okresov do znevýhodnenej polohy. Skúmané územie sa nachádza v dvoch samosprávnych krajoch, ktoré si stanovujú vlastné priority rozvoja pričom koordinácia je stále na nízkej úrovni a pri rozvoji priemyslu chýba. Územie má pritom tradíciu v priemysle z čias socialistickej industrializácie a podľa nás je potrebné viac sa venovať rozvoju tohto elementu.

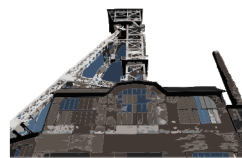
8. Záver

Pred rokom 1989 bol rozvoj priemyslu v prihraničných okresoch slovensko-ukrajinského pohraničia poznačený silnou nivelizačnou politikou. Po zložitom procese transformácie, privatizácie a „normalizácie“ pomerov, nastáva postupný rozvoj priemyslu skúmaných okresov. Pred nástupom hospodárskej krízy sa objavili viaceré pozitívne informácie o rozvoji priemyslu územia. Prešovský a Košický kraj dosahovali v roku 2007 5,6% rast zamestnanosti. Viaceré investície v oblasti priemyslu sa začali sústreďovať aj do prihraničných okresov, kde vznikali nové priemyselné parky ako napr. Trebišovský priemyselný park či priemyselný park Sobrance-Bunkovce. O územie začala prejavovať záujem aj vláda a na svojom výjazdovom zasadnutí v Sobranciach (2007), vyhlásením podporila viaceré snahy o rozvoj priemyslu v regióne. Ďalšie kroky vlády vedúce k realizácii priamej podpory autorovi nie sú známe.

V predkladanom príspevku sme ponúkli čiastkovú

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

analýzu priemyslu slovenských okresov slovensko-ukrajinského pohraničia. Pri vymedzení prihraničného priestoru sme použili priestorové kritérium, ktoré je založené na časovej dostupnosti územia od hranice. Venovali sme sa analýze vybraných ukazovateľov priemyslu vykazovaných každoročne Štatistickým úradom Slovenskej republiky za vybrané okresy. Podľa našich zistení má najsilnejší priemysel v nami vymedzenej oblasti okres Michalovce. Vo všetkých vybraných ukazovateľoch priemyslu dosahuje najvyššie hodnoty, pričom v niektorých aj viacnásobne prevyšuje druhý okres Trebišov. Okresy Trebišov a Snina majú porovnateľne vysoké hodnoty ukazovateľov a tvoria v našich analýzach stred medzi priemyselne silnými Michalovcami a slabými Sobrancami. Najvyšší podiel pracujúcich v priemysle mal dlhodobo okres Sobrance, avšak v poslednom roku zaznamenal výrazný prepád a okres Michalovce sa dostal pred neho. Michalovský okres má najstabilnejšiu štruktúru zamestnanosti v priemysle iba s malými výkyvmi aj počas hospodárskej krízy. V okrese sú dlhodobo etablované viaceré priemyselné podniky.

Prihraničným oblastiam Schengenského priestoru je podľa nášho názoru potrebné venovať zvýšenú pozornosť v oblasti strategického plánovania. Veríme že naše čiastkové analýzy napomôžu pri lepšom plánovaní

strategického rozvoja v regióne.

Použité zdroje:

- BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. (1990): Úvod do regionálnej geografie. SPN, Bratislava, 118 s.
- ČEMAN, R. (2003): Zemepisný atlas Slovenskej republiky. Mapa Slovakia, Bratislava, 96 s.
- KOREC, P. a kol. (1997): Kraje a okresy Slovenska. Q, Bratislava, 111 s.
- RAJČÁKOVÁ, E. (2005): Regionálny rozvoj a regionálna politika. UK, Bratislava, 120 s.
- ŠTATISTICKÝ BULLETIN 4/2003 – 4/2009. ŠÚ SR, Krajská správa Prešov.
- ŠTATISTICKÝ BULLETIN 4/2003 – 4/2009. ŠÚ SR, Krajská správa Košice.

www.statistics.sk

www.enviroportal.sk

Adresa autora:

Mgr. Martin Angelovič
Katedra geografie a regionálneho rozvoja
Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita
17. novembra 1
081 16 Prešov
angelovic.martin@gmail.com